మానసోల్లాస

{॥ మానసోల్లాస ॥}

॥ శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రమ్ ॥

విశ్వం దర్పణదృశ్యమాననగరీతుల్యం నిజాన్తర్గతం
పశ్యన్నాత్మని మాయయా బహిరివోద్భూతం యథా నిద్రయా ।
యః సాక్షాత్కురుతే ప్రబోధసమయే స్వాత్మానమేవాద్వయం
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౧॥

బీజస్యాన్తరివాఙ్కురో జగదిదం ప్రాఙ్నిర్వికల్పం పునః
మాయాకల్పితదేశకాలకలనావైచిత్ర్యచిత్రీకృతమ్ ।
మాయావీవ విజృమ్భయత్యపి మహాయోగీవ యఃస్వేచ్ఛయా
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౨॥

యస్యైవ స్ఫురణం సదాత్మకమసత్కల్పార్థగం భాసతే
సాక్షాత్తత్త్వమసీతి వేదవచసా యో బోధయత్యాశ్రితాన్ ।
యత్సాక్షాత్కరణాద్భవేన్న పునరావృత్తిర్భవామ్భోనిధౌ
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౩॥

నానాచ్ఛిద్రఘటోదరస్థితమహాదీపప్రభాభాస్వరం
జ్ఞానం యస్య తు చక్షురాదికరణద్వారా బహిఃస్పన్దతే ।
జానామీతి తమేవ భాన్తమనుభాత్యేతత్సమస్తం జగత్
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౪॥

దేహం ప్రాణమపీన్ద్రియాణ్యపి చలాం బుద్ధిం చ శూన్యం విదుః
స్త్రీబాలాన్ధజడోపమాస్త్వహమితి భ్రాన్తా భృశం వాదినః ।
మాయాశక్తివిలాసకల్పితమహావ్యామోహసంహారిణే
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౫॥

రాహుగ్రస్తదివాకరేన్దుసదృశో మాయాసమాచ్ఛాదనాత్
సన్మాత్రః కరణోపసంహరణతో యోఽభూత్సుషుప్తః పుమాన్ ।
ప్రాగస్వాప్సమితి ప్రబోధసమయే యః ప్రత్యభిజ్ఞాయతే
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౬॥

బాల్యాదిష్వపి జాగ్రదాదిషు తథా సర్వాస్వవస్థాస్వపి
వ్యావృత్తాస్వనువర్తమానమహమిత్యన్తః స్ఫురన్తం సదా ।
స్వాత్మానం ప్రకటీకరోతి భజతాం యో ముద్రయా భద్రయా
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౭॥

విశ్వం పశ్యతి కార్యకారణతయా స్వస్వామిసంబన్ధతః
శిష్యాచార్యతయా తథైవ పితృపుత్రాద్యాత్మనా భేదతః ।
స్వప్నే జాగ్రతి వా ఏష పురుషో మాయాపరిభ్రామితః
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౮॥

భూరమ్భాంస్యనలోఽనిలోఽమ్బరమహర్నాథో హిమాంశుః పుమాన్
ఇత్యాభాతి చరాచరాత్మకమిదం యస్యైవ మూర్త్యష్టకమ్ ।
నాన్యత్కిఞ్చన విద్యతే విమృశతాం యస్మాత్పరస్మాద్విభోః
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౯॥

సర్వాత్మత్వమితి స్ఫుటీకృతమిదం యస్మాదముష్మింస్తవే
తేనాస్య శ్రవణాత్తదర్థమననాద్ధ్యానాచ్చ సంకీర్తనాత్ ।
సర్వాత్మత్వమహావిభూతిసహితం స్యాదీశ్వరత్వం స్వతః
సిద్ధ్యేత్తత్పునరష్టధా పరిణతం చైశ్వర్యమవ్యాహతమ్ ॥ ౧౦॥

॥ మానసోల్లాస ॥
విశ్వం దర్పణదృశ్యమాననగరీతుల్యం నిజాన్తర్గతం
పశ్యన్నాత్మని మాయయా బహిరివోద్భూతం యథా నిద్రయా ।

యః సాక్షాత్కురుతే ప్రబోధసమయే స్వాత్మానమేవాద్వయం
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౧॥

మఙ్గళం దిశతు మే వినాయకో
మఙ్గళం దిశతు మే సరస్వతీ ।
మఙ్గళం దిశతు మే మహేశ్వరో
మఙ్గళం దిశతు మే సదాశివః ॥ ౧॥

ఆత్మలాభాత్పరో లాభో నాస్తీతి మునయో విదుః ।
తల్లాభార్థం కవిః స్తౌతి స్వాత్మానం పరమేశ్వరమ్ ॥ ౨॥

స్వేచ్ఛయా సృష్టమావిశ్య విశ్వం యో మనసి స్థితః ।
స్తోత్రేణ స్తూయతేఽనేన స ఏవ పరమేశ్వరః ॥ ౩॥

అస్తి ప్రకాశత ఇతి వ్యవహారః ప్రవర్తతే ।
తచ్చాస్తిత్వం ప్రకాశత్వం కస్మిన్నర్థే ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ ౪॥

కిం తేషు తేషు వాఽర్థేషు కిం వా సర్వాత్మనీశ్వరే ।
ఈశ్వరత్వం చ జీవత్వం సర్వాత్మత్వం చ కీదృశమ్ ॥ ౫॥

జానీయాత్కథం జీవః కిం తజ్జ్ఞానస్య సాధనమ్ ।
జ్ఞానాత్తస్య ఫలం కిం స్యాదేకత్వం చ కథం భవేత్ ॥ ౬॥

సర్వజ్ఞః సర్వకర్తా చ కథమాత్మా భవిష్యతి ।
శిష్యం ప్రతీత్థం పృచ్ఛన్తం వక్తుమారభతే గురుః ॥ ౭॥

అన్తరస్మిన్నిమే లోకా అన్తర్విశ్వమిదం జగత్ ।
బహిర్వన్మాయయాఽఽభాతి దర్పణే స్వశరీరవత్ ॥ ౮॥

స్వప్నే స్వాన్తర్గతం విశ్వం యథా పృథగివేక్ష్యతే ।
తథైవ జాగ్రత్కాలేఽపి ప్రపఞ్చోఽయం వివిచ్యతామ్ ॥ ౯॥

స్వప్నే స్వసత్తైవార్థానాం సత్తా నాన్యేతి నిశ్చితా ।
కో జాగ్రతి విశేషోఽస్తి జడానామాశు నాశినామ్ ॥ ౧౦॥

స్వప్నే ప్రకాశో భావానాం స్వప్రకాశాన్న హీతరః ।
జాగ్రత్యపి తథైవేతి నిశ్చిన్వన్తి విపశ్చితః ॥ ౧౧॥

నిద్రయా దర్శితానర్థాన్న పశ్యతి యథోత్థితః ।
సమ్యగ్జ్ఞానోదయాదూర్ధ్వం తథా విశ్వం న పశ్యతి ॥ ౧౨॥

అనాదిమాయయా సుప్తో యదా జీవః ప్రబుధ్యతే ।
అజన్మనిద్రమస్వప్నమద్వైతం బుధ్యతే తదా ॥ ౧౩॥

శ్రుత్యాఽఽచార్యప్రసాదేన యోగాభ్యాసవశేన చ ।
ఈశ్వరానుగ్రహేణాపి స్వాత్మబోధో యదా భవేత్ ॥ ౧౪॥

భుక్తం యథాఽన్నం కుక్షిస్థం స్వాత్మత్వేనైవ పశ్యతి ।
పూర్ణాహన్తాకబళితం విశ్వం యోగీశ్వరస్తథా ॥ ౧౫॥

యథా స్వప్నే నృపో భూత్వా భుక్త్వా భోగాన్యథేప్సితాన్ ।
చతురఙ్గబలోపేతః శత్రుం జిత్వా రణాఙ్గణే ॥ ౧౬॥

పరాత్పరాజితో భూత్వా వనం ప్రాప్య తపశ్చరన్ ।
ముహూర్తమాత్రమాత్మానం మన్యతే కల్పజీవినమ్ ॥ ౧౭॥

తథైవ జాగ్రత్కాలేఽపి మనోరాజ్యం కరోత్యసౌ ।

కాలనద్యేఘయోగేన క్షీణమాయుర్న పశ్యతి ॥ ౧౮॥

మేఘచ్ఛన్నేంఽశుమాలీవ మాయయా మోహితోఽధికమ్ ।
కిఞ్చిత్కర్తా చ కిఞ్చిజ్జ్ఞో లక్ష్యతే పరమేశ్వరః ॥ ౧౯॥

యద్యత్కరోతి జానాతి తస్మింస్తస్మిన్నరేశ్వరః ।
రాజా విద్వాన్ స్వసామర్థ్యాదీశ్వరోఽయమితీర్యతే ॥ ౨౦॥

జ్ఞానక్రియే శివేనైక్యాత్సఙ్క్రాన్తే సర్వజన్తుషు ।
ఈశ్వరత్వం చ జీవానాం సిద్ధం తచ్ఛక్తిసఙ్గమాత్ ॥ ౨౧॥

అయం ఘటోఽయం పట ఇత్యేవం నానాప్రతీతిషు ।
అర్కప్రభేవ స్వజ్ఞానం స్వయమేవ ప్రకాశతే ॥ ౨౨॥

జ్ఞానం న చేత్స్వయం సిద్ధం జగదన్ధం తమో భవేత్ ।
న చేదస్య క్రియా కాచిత్ వ్యవహారః కథం భవేత్ ॥ ౨౩॥

క్రియా నామ పరిస్పన్దపరిణామస్వరూపిణీ ।
స్పన్దమానే బహిర్జ్ఞానే తదఙ్కురవదుద్భవేత్ ॥ ౨౪॥

ఉత్పాద్యప్రాప్యసంస్కార్యవికార్యోపాశ్రయా క్రియా ।
కరోతి గచ్ఛత్యున్మార్ష్టి ఛినత్తీతి ప్రతీయతే ॥ ౨౫॥

శివో బ్రహ్మాదిదేహేషు సర్వజ్ఞ ఇతి భాసతే ।
దేవతిర్యఙ్మనుష్యేషు కిఞ్చిజ్జ్ఞస్తారతమ్యతః ॥ ౨౬॥

జరాయుజోఽణ్డజశ్చైవ స్వేదజః పునరుద్భిదః ।
ఏతే చతుర్విధాః దేహాః క్రమశో న్యూనవృత్తయః ॥ ౨౭॥

బ్రహ్మాదిస్తమ్బపర్యన్తా స్వప్నకల్పైవ కల్పనా ।
సాక్షాత్కృతేఽనవచ్ఛిన్నప్రకాశే పరమాత్మని ॥ ౨౮॥

అణోరణీయాన్మహతో మహీయానితి వేదవాక్ ।
రుద్రోపనిషదప్యేతం స్తౌతి సర్వాత్మకం శివమ్ ॥ ౨౯॥

ఈశ్వరో గురురాత్మేతి మూర్తిభేదవిభాగినే ।
వ్యోమవద్వ్యాప్తదేహాయ దక్షిణామూర్తయే నమః ॥ ౩౦॥

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
ప్రబన్ధే మానసోల్లాసే ప్రథమోల్లాససంగ్రహః ॥ ౩౧॥

బీజస్యాన్తరివాఙ్కురో జగదిదం ప్రాఙ్నిర్వికల్పం పునః
మాయాకల్పితదేశకాలకలనావైచిత్ర్యచిత్రీకృతమ్ ।
మాయావీవ విజృమ్భయత్యపి మహాయోగీవ యఃస్వేచ్ఛయా
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౨॥

ఉపాదానం ప్రపఞ్చస్య సంయుక్తాః పరమాణవః ।
మృదన్వితో ఘటస్తస్మాద్భాసతే నేశ్వరాన్వితః ॥ ౧॥

పరమాణుగతా ఏవ గుణా రూపరసాదయః ।
కార్యే సమానజాతీయమారభన్తే గుణాన్తరమ్ ॥ ౨॥

కార్యం యత్ర సమన్వేతి కారణం సమవాయి తత్ ।
చక్రాద్యం సాధనం యత్తు ఘటస్యాసమవాయి తత్ ॥ ౩॥

సమవాయిని తిష్ఠేద్యత్ సమవాయ్యాశ్రయే తథా ।
కార్యేఽవధృతసామర్థ్యం కల్ప్యతేఽసమవాయి తత్ ॥ ౪॥

నిమిత్తం కారణం తేషామీశ్వరశ్చ కులాలవత్ ।
యత్కార్యం జాయతే యస్మాత్తస్మిన్ తత్ప్రతితిష్ఠతి ॥ ౫॥

మృత్తికాయాం ఘటస్తన్తౌ పటః స్వర్ణేఽఙ్గులీయకమ్ ।
ఇతి వైశేషికాః ప్రాహుస్తథా నైయాయికా అపి ॥ ౬॥

రజః సత్త్వం తమశ్చేతి ప్రధానస్య గుణాస్త్రయః ।
రజో రక్తం చలం తేషు సత్త్వం శుక్లం ప్రకాశకమ్ ॥ ౭॥

తమః కృష్ణం చావరకం సృష్టిస్థిత్యన్తహేతవః ।
ఇతి సాంఖ్యాశ్చ భాషన్తే తేషాం దూషణ ఉచ్యతే ॥ ౮॥

అఙ్కురాదిఫలాన్తేషు కార్యేష్వస్తిత్వమిష్యతే ।
కుత ఆగత్య సమ్బద్ధా వటబీజేషు తే కణాః ॥ ౯॥

కారణానుగతం కార్యమితి సర్వైశ్చ సమ్మతమ్ ।
తస్మాత్సత్తా స్ఫురత్తా చ సర్వత్రాప్యనువర్తతే ॥ ౧౦॥

పుష్పే ఫలత్వమాపన్నే క్షీరే చ దధితాం గతే ।
విజాతీయాః ప్రతీయన్తే గుణా రూపరసాదయః ॥ ౧౧॥

కారణం కార్యమంశోంఽశీ జాతివ్యక్తీ గుణీ గుణః ।
క్రియా క్రియావానిత్యాద్యాః ప్రకాశస్యైవ కల్పనాః ॥ ౧౨॥

చైతన్యం పరమాణూనాం ప్రధానస్యాపి నేష్యతే ।
జ్ఞానక్రియే జగత్క్లృప్తౌ దృశ్యేతే చేతనాశ్రయే ॥ ౧౩॥

కాలరూపక్రియాశక్త్యా క్షీరాత్పరిణమేద్దధి ।

జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయరూపం జ్ఞానశక్త్యా భవేజ్జగత్ ॥ ౧౪॥

జ్ఞానం ద్విధా వస్తుమాత్రద్యోతకం నిర్వికల్పకమ్ ।
సవికల్పస్తు సంజ్ఞాదిద్యోతకత్వాదనేకధా ॥ ౧౫॥

సఙ్కల్పసంశయభ్రాన్తిస్మృతిసాదృశ్యనిశ్చయాః ।
ఊహోఽనధ్యవసాయశ్చ తథాఽన్యేనుభవా అపి॥ ౧౬॥

ప్రత్యక్షమేకం చార్వాకాః కణాదసుగతౌ పునః ।
అనుమానఞ్ చ తచ్చాపి సాంఖ్యాః శబ్దం చ తే అపి ॥ ౧౭॥

న్యాయైకదర్శినోప్యేవేముపమానం చ కే చన ।
అర్థాపత్త్యా సహైతాని చత్వార్యాహ ప్రభాకరః ॥ ౧౮॥

అభావషష్ఠాన్యేతాని భాట్టా వేదాన్తినస్తథా ।
సమ్భవైతిహ్యయుక్తాని తాని పౌరాణికా జగుః ॥ ౧౯॥

ద్రవ్యం గుణస్తథా కర్మ సామన్యం చ విశేషకమ్ ।
సమవాయం చ కాణాదాః పదార్థాన్షట్ప్రచక్షతే ॥ ౨౦॥

నవ ద్రవ్యాణి భూతాని దిక్కాలాత్మమనాంసి చ ।
చతుర్వింశతిరేవ స్యుర్గుణాః శబ్దాదిపఞ్చకమ్ ॥ ౨౧॥

పరిమాణం చ సఙ్ఖ్యా చ ద్వౌ సంయోగవిభాగకౌ ।
స్వభావతః పృథక్త్వం చ గురుత్వం ద్రవతా పునః ॥ ౨౨॥

పరత్వం చాపరత్వం చ స్నేహః సంస్కార ఇత్యపి ।
ధీర్ద్వేషసుఖదుఃఖేచ్ఛాధర్మాధర్మప్రయత్నకాః ॥ ౨౩॥

సంస్కారస్త్రివిధో వేగ ఇష్వాదేర్గతికారణమ్ ।
దృష్టశ్రుతానుభూతార్థస్మృతిహేతుశ్చ భావనా ॥ ౨౪॥

స్థితస్థాపకతా నామ పూర్వవత్స్థితికారణమ్ ।
ఆకృష్టశాఖాభూర్జాదౌ స్పష్టమేవోపలక్ష్యతే ॥ ౨౫॥

ఉత్క్షేపణమవక్షేపో గమనం చ ప్రసారణమ్ ।
ఆకుఞ్చనమితి ప్రాహుః కర్మ పఞ్చవిధం బుధాః ॥ ౨౬॥

సామాన్యం ద్వివిధం ప్రోక్తం పరం చాపరమేవ చ ।
పరం సత్తైవ సర్వత్ర తదనుస్యూతవర్తనమ్ ॥ ౨౭॥

ద్రవ్యత్వం చ గుణత్వాద్యం సామాన్యమపరం తథా ।
విశేషాః స్యురనన్తాస్తే వ్యావృత్తిజ్ఞానహేతవః ॥ ౨౮॥

రూపస్యేవ ఘటే నిత్యః సమ్బన్ధః సమవాయకః ।
కాలాకాశదిగాత్మానో నిత్యాశ్చ విభవశ్చ తే ॥ ౨౯॥

చతుర్విధాః పరిచ్ఛిన్నా నిత్యాశ్చ పరమాణవః ।
ఇతి వైశేషికమతే పదార్థాః షట్ ప్రకీర్తితాః ॥ ౩౦॥

మాయా ప్రధానమవ్యక్తమవిద్యాఽజ్ఞానమక్షరమ్ ।
అవ్యాకృతం చ ప్రకృతిః తమ ఇత్యభిధీయతే ॥ ౩౧॥

మాయాయాం బ్రహ్మచైతన్యప్రతిబిమ్బానుషఙ్గతః ।
మహత్కాలపుమాంసః స్యుః మహత్తత్త్వాదహంకృతిః ॥ ౩౨॥

తామసాత్స్యురహఙ్కారాత్ఖానిలాగ్న్యమ్బుభూమయః ।

శబ్దః స్పర్శశ్చ రూపం చ రసో గన్ధోప్యనుక్రమాత్ ॥ ౩౩॥

ఇన్ద్రియాణాం చ విషయా భూతానామపి తే గుణాః ।
దేవాః సదాశివశ్చేశో రుద్రో విష్ణుశ్చతుర్ముఖః ॥ ౩౪॥

సాత్త్వికాత్స్యాదహఙ్కారాదన్తఃకరణధీన్ద్రియమ్ ।
మనో బుద్ధిరహఙ్కారశ్చిత్తం కరణమాన్తరమ్ ॥ ౩౫॥

సంశయో నిశ్చయో గర్వః స్మరణం విషయా అమీ ।
చన్ద్రః ప్రజాపతీ రుద్రః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి దేవతాః ॥ ౩౬॥

శ్రోత్రం త్వక్చక్షు జిహ్వా ఘ్రాణం జ్ఞానేన్ద్రియం విదుః ।
దిగ్వాతసూర్యవరుణా నాసత్యౌ దేవతాః స్మృతాః ॥ ౩౭॥

రాజసాత్స్యురహఙ్కారాత్కర్మేన్ద్రియసమీరణాః ।
కర్మేన్ద్రియాణి వాక్పాణిః పాదః పాయురుపస్థకమ్ ॥ ౩౮॥

వచనాదానగమనవిసర్గానన్దసంజ్ఞకాః ।
విషయా దేవతాస్తేషాం వహ్నీన్ద్రోపేన్ద్రమృత్యుకాః ॥ ౩౯॥

ప్రాణోపానః సమానశ్చోదానవ్యానౌ చ వాయవః ।
భూతైస్తు పఞ్చభిః ప్రాణైః చతుర్దశభిరిన్ద్రియైః ॥ ౪౦॥

చతుర్వింశతితత్త్వాని సాఙ్ఖ్యశాస్త్రవిదో విదుః ।
మహాన్కాలః ప్రధానం చ మాయావిద్యే చ పూరుషః ॥ ౪౧॥

ఇతి పౌరాణికాః ప్రాహుస్త్రింశత్తత్త్వాని తైః సహ ।
బిన్దునాదౌ శక్తిశివౌ శాన్తాతీతౌ తతః పరమ్ ॥ ౪౨॥

షట్త్రింశత్తత్త్వమిత్యుక్తం శైవాగమవిశారదైః ।
సర్వే వికల్పాః ప్రాగాసన్ బీజేఽఙ్కుర ఇవాత్మని ॥ ౪౩॥

ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియారూపమాయయా తే విజృమ్భితాః ।
ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియాపూర్వా యస్మాత్సర్వాః ప్రవృత్తయః ॥ ౪౪॥

సర్వేఽపి జన్తవస్తస్మాదీశ్వరా ఇతి నిశ్చితాః ।
బీజాద్వృక్షస్తరోర్బీజం పారమ్పర్యేణ జాయతే ॥ ౪౫॥

ఇతిశఙ్కానివృత్త్యర్థం యోగిదృష్టాన్తకీర్తనమ్ ।
విశ్వామిత్రాదయః పూర్వే పరిపక్వసమాధయః ॥ ౪౬॥

ఉపాదానోపకరణప్రయోజనవివార్జితాః ।
స్వేచ్ఛయా ససృజుః సర్గం సర్వభోగోపబృంహితమ్ ॥ ౪౭॥

ఈశ్వరోఽనన్తశక్తిత్వాత్స్వతన్త్రోఽన్యానపేక్షకః ।
స్వేచ్ఛామాత్రేణ సకలం సృజత్యవతి హన్తి చ ॥ ౪౮॥

న కారకాణాం వ్యాపారాత్కర్తా స్యాన్నిత్య ఈశ్వరః ।
నాపి ప్రమాణవ్యాపరాత్ జ్ఞాతాఽసౌ స్వప్రకాశకః ॥ ౪౯॥

జ్ఞాతృత్వమపి కర్తృత్వం స్వాతన్త్ర్యాత్తస్య కేవలమ్ ।
యా చేచ్ఛాశక్తివైచిత్రీ సాఽస్య స్వచ్ఛన్దకారితా ॥ ౫౦॥

యయా కర్తుం న వా కర్తుమన్యథా కర్తుమర్హతి ।
స్వతన్త్రామీశ్వరేచ్ఛాం కే పరిచ్ఛేతుమిహేశతే ॥ ౫౧॥

శ్రుతిశ్చ సోఽకామయతేతీచ్ఛయా సృష్టిమీశితుః ।

తస్మాదాత్మన ఆకాశః సమ్భూత ఇతి చాబ్రవీత్ ॥ ౫౨॥

నిమిత్తమాత్రం చేదస్య జగతః పరమేశ్వరః ।
వికారిత్వం వినాశిత్వం భవేదస్య కులాలవత్ ॥ ౫౩॥

బుద్ధ్యాదయో నవ గుణాః నిత్యా ఏవేశ్వరస్య చేత్ ।
నిత్యేచ్ఛావాన్ం జగత్సృష్టౌ ప్రవర్తేతైవ సర్వదా ॥ ౫౪॥

ప్రవృత్త్యుపరమాభావాత్సంసారో నైవ నశ్యతి ।
మోక్షోపదేశో వ్యర్థః స్యాదాగమోఽపి నిరర్థకః ॥ ౫౫॥

తస్మాన్మాయావిలాసోఽయం జగత్కర్తృత్వమీశితుః ।
బన్ధమోక్షోపదేశాదివ్యవహారోఽపి మాయయా ॥ ౫౬॥

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
ప్రబన్ధే మానసోల్లాసే ద్వితీయోల్లాససంగ్రహః ॥ ౫౭॥

యస్యైవ స్ఫురణం సదాత్మకమసత్కల్పార్థగం భాసతే
సాక్షాత్తత్త్వమసీతి వేదవచసా యో బోధయత్యాశ్రితాన్ ।
యత్సాక్షాత్కరణాద్భవేన్న పునరావృత్తిర్భవామ్భోనిధౌ
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౩॥

సత్తాస్ఫురత్తే భావేషు కుత ఆగత్య సఙ్గతే ।
బిమ్బాదిదర్పణన్యాయాదిత్థం పృచ్ఛన్ ప్రబోధ్యతే ॥ ౧॥

అసత్కల్పేషు భావేషు జడేషు క్షణనాశిషు ।
అస్తిత్వం చ ప్రకాశత్వం నిత్యాత్సంక్రామతీశ్వరాత్ ॥ ౨॥

ఆత్మసత్తైవ సత్తైషాం భావానాం న తతోఽధికా ।
తథైవ స్ఫురణం చైషాం నాత్మస్ఫురణతోఽధికమ్ ॥ ౩॥

జ్ఞానాని బహురూపాణి తేషం చ విషయా అపి ।
అహఙ్కారేఽనుషజ్యన్తే సూత్రే మణిగణా ఇవ ॥ ౪॥

ప్రకాశాభిన్నమేవైతద్విశ్వం సర్వస్య భాసతే ।
లహరీబుద్బుదాదీనాం సలిలాన్న పృథక్స్థితిః ॥ ౫॥

జానామిత్యేవ యజ్జ్ఞానం భావానావిశ్య వర్తతే ।
జ్ఞాతం మయేతి తత్పశ్చాద్విశ్రామ్యత్యన్తరాత్మని ॥ ౬॥

ఘటాదికాని కార్యాణి విశ్రామ్యన్తి మృదాదిషు ।
విశ్వం ప్రకాశాభిన్నత్వాద్విశ్రామ్యేత్పరమేశ్వరే ॥ ౭॥

స్వగతేనైవ కాళిమ్నా దర్పణం మలినం యథా ॥

అజ్ఞానేనావృతం జ్ఞానం తేన ముహ్యన్తి జన్తవః ॥ ౮॥

ఘటాకాశో మహాకాశో ఘటోపాధికృతో యథా ।
దేహోపాధికృతో భేదో జీవాత్పరమాత్మనోః ॥ ౯॥

తత్త్వమస్యాదివాక్యైస్తు తయోరైక్యం ప్రదర్శ్యతే ।
సోయం పురుష ఇత్యుక్తే పుమానేకో హి దృశ్యతే ॥ ౧౦॥

యజ్జగత్కారణం తత్త్వం తత్పదార్థః స ఉచ్యతే ।
దేహాదిభిః పరిచ్ఛిన్నో జీవస్తు త్వంపదాభిధః ॥ ౧౧॥

తద్దేశకాలావస్థాదౌ దృష్టః స ఇతి కథ్యతే ।
తథైతద్దేశకాలాదౌ దృష్టోఽయమితి కీర్త్యతే ॥ ౧౨॥

ముఖ్యం తదేతద్వైశిష్ట్యం విసృజ్య పదయోర్ద్వయోః ।
పుమ్మాత్రం లక్షయత్యేకం యథా సోయం పుమాన్వచః ॥ ౧౩॥

ప్రత్యక్త్వం చ పరాక్త్వం చ త్యక్త్వా తత్త్వమసీతి వాక్ ।
తథైవ లక్షయత్యైకం జీవాత్మపరమాత్మనోః ॥ ౧౪॥

సామానాధికరణాఖ్యః సమ్బన్ధః పదయోరిహ ।
విశేషణవిశేష్యత్వం సమ్బన్ధః స్యాత్పదార్థయోః ॥ ౧౫॥

లక్ష్యలక్షణసంయోగాద్వాక్యమైక్యం చ బోధయేత్ ।
గఙ్గాయాం ఘోష ఇతివన్న జహల్లక్షణా భవేత్ ॥ ౧౬॥

నాజహల్లక్షణాఽపి స్యాచ్ఛ్వేతోధావతివాక్యవత్ ।
తత్త్వమస్యాదివాక్యానాం లక్షణా భాగలక్షణా ॥ ౧౭॥

సోఽయం పురుష ఇత్యాదివాక్యానామివ కీర్తితా ।
భిన్నవృత్తినిమిత్తానాం శబ్దానామేకవస్తుని ॥ ౧౮॥

ప్రవృత్తిస్తు సమానాధికరణత్వమిహోచ్యతే ।
పరస్యాంశో వికారో వా జీవో వాక్యేన నోచ్యతే ॥ ౧౯॥

జీవాత్మనా ప్రవిష్టత్వాత్స్వమాయాసృష్టమూర్తిషు ।
నిరంశో నిర్వికారోఽసౌ శ్రుత్యా యుక్త్యా చ గమ్యతే ॥ ౨౦॥

ఘటాకాశో వికరో వా నాంశో వా వియతో యథా ।

త్వమిన్ద్రోసీతివద్వాక్యం న ఖలు స్తుతితత్పరమ్ ॥ ౨౧॥

న సాదృశ్యపరం వాక్యమగ్నిర్మాణవకాదివత్ ।
న కార్యకారణత్వస్య సాధనం మృద్ఘటాదివత్ ॥ ౨౨॥

న జాతి వ్యక్తిగమకం గౌః ఖణ్డ ఇతివద్వచః ।
గుణగుణ్యాత్మకం వాక్యం నైతన్నీలోత్పలాదివత్ ॥ ౨౩॥

నోపాసనాపరం వాక్యం ప్రతిమాస్వీశబుద్ధివత్ ।
న వౌపచారికం వాక్యం రాజవద్రాజపూరుషే ॥ ౨౪॥

జీవాత్మనా ప్రవిష్టోఽసావీశ్వరః శ్రూయతే యతః ।
దేహేన్ద్రియమనోబుద్ధిప్రాణాహఙ్కారసంహతౌ ॥ ౨౫॥

ఆత్మసఙ్కలనాదఙ్గైరాత్మత్వం ప్రతిపాద్యతే ।
వహ్నిధీః కాష్ఠలోహాదౌ వహ్నిసఙ్కలనాదివ ॥ ౨౬॥

దేహమన్నమయం కోశమావిశ్యాత్మా ప్రకాశతే ।
స్థూలో బాలః కృశః కృష్ణో వర్ణాశ్రమవికల్పవాన్ ॥ ౨౭॥

ప్రాణకోశేఽపి జీవామి క్షుధితోఽస్మి పిపాసితః ।
సంశితో నిశ్చితో మన్యే ఇతి కోశే మనోమయే ॥ ౨౮॥

విజ్ఞానమయకోశస్థో విజానామీతి తిష్ఠతి ।
ఆనన్దమయకోశాఖ్యే త్వహఙ్కారే పురాకృతైః ॥ ౨౯॥

పుణ్యైరుపాసనాభిశ్చ సుఖితోఽస్మీతి మోదతే ।
ఏవం కంచుకితః కోశైః కంచుకైరివ పఞ్చభిః ॥ ౩౦॥

పరిచ్ఛిన్న ఇవాభాతి వ్యాప్తోఽపి పరమేశ్వరః ।
యథా సలిలమావిశ్య బహుధా భాతి భస్కరః ॥ ౩౧॥

తథా శరీరాణ్యావిశ్య బహుధా స్ఫురతీశ్వరః ।
కారణత్వం చ కార్యత్వం తటస్థం లక్షణం తయోః ॥ ౩౨॥

శాఖాయాం చన్ద్ర ఇతివన్నైవ ముఖ్యమిదం మతమ్ ।
మహాప్రకాశ ఇత్యుక్తం స్వరూపం చన్ద్రలక్షణమ్ ॥ ౩౩॥

సచ్చిదానన్దరూపత్వం స్వరూపం లక్షణం తయోః ।
ఏకలక్షణయోరైక్యం వాక్యేన ప్రతిపాద్యతే ॥ ౩౪॥

తస్మాదేకప్రకాశత్వం సర్వాత్మత్వమితి స్థితమ్ ।
దేవతిర్యఙ్మనుష్యాణాం ప్రకాశాన్న పృథక్స్థితిః ॥ ౩౫॥

జీవః ప్రకాశాభిన్నత్వాత్సర్వాత్మేత్యభిధీయతే ।
ఏవం ప్రకాశరూపత్వపరిజ్ఞానే దృఢీకృతే ॥ ౩౬॥

పునరావృత్తిరహితం కైవల్యం పదమశ్నుతే ।
సకృత్ప్రసక్తమాత్రోఽపి సర్వాత్మత్వ యదృచ్ఛయా ॥ ౩౭॥

సర్వపాపవినిర్ముక్తః శివలోకే మహీయతే ।
సర్వాత్మభావనా యస్య పరిపక్వా మహాత్మనః ।
సంసారతారకః సాక్షాత్స ఏవ పరమేశ్వరః ॥ ౩౮॥

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
ప్రబన్ధే మానసోల్లాసే తృతీయోల్లాససంగ్రహః ॥ ౩౯॥

నానాచ్ఛిద్రఘటోదరస్థితమహాదీపప్రభాభాస్వరం
జ్ఞానం యస్య తు చక్షురాదికరణద్వారా బహిఃస్పన్దతే ।
జానామీతి తమేవ భాన్తమనుభాత్యేతత్సమస్తం జగత్
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౪॥

స్వతః సన్తః ప్రకాశన్తే భావా ఘటపటాదయః ।
నేశ్వరస్య సమావేశాదిత్యస్యోత్తరముచ్యతే ॥ ౧॥

అహమిత్యనుసన్ధాతా జానామీతి న చేత్స్ఫురేత్ ।
కస్య కో వా ప్రకాశేత జగచ్చ స్యాత్సుషుప్తవత్ ॥ ౨॥

ప్రాగూర్ధ్వం చాసతాం సత్త్వం వర్తమానేఽపి న స్వతః ।
తస్మాదీశే స్థితం సత్త్వం ప్రాగూర్ధ్వత్వవివర్జితే ॥ ౩॥

స్వయమేవ ప్రకాశేరన్ జడా యది వినేశ్వరమ్ ।
సర్వం సర్వస్య భాసేత న వా భాసేత కిఞ్చన ॥ ౪॥

తస్మాత్సర్వజ్ఞమజ్ఞం వా జగత్స్యాదేకరూపకమ్ ।
తుల్యే స్వయంప్రకాశత్వే జడచేతనయోర్మిథః ॥ ౫॥

తుల్యమేవ ప్రసజ్యేరన్ గ్రాహ్యగ్రాహకతాదయః ।
ఇన్ద్రియాణామనియమాచ్చాక్షుషా స్యూ రసాదయః ॥ ౬॥

మలినామలినాదర్శపశ్చాత్ప్రాగ్భాగతుల్యయోః ।
క్రియాశక్తిజ్ఞానశక్త్యోరన్తఃకరణభాగయోః ॥ ౭॥

ప్రతిబిమ్బే స్ఫురన్నీశః కర్తా జ్ఞాతేతి కథ్యతే ।
బుద్ధిః సత్త్వగుణోత్కర్షాన్నిర్మలో దర్పణో యథా ॥ ౮॥

గృహ్ణాతి విషయచ్ఛాయామాత్మచ్ఛాయానుభావతః ।
అన్తఃకరణసమ్బన్ధాన్నిఖిలానీన్ద్రియాణ్యపి ॥ ౯॥

రథాఙ్గనేమివలయే కీలితా ఇవ కీలకాః ।
నాడ్యోఽన్తఃకరణే స్యూతా జలసంస్యూతసూత్రవత్ ॥ ౧౦॥

తాభిస్తు గోళకాన్తాభిః ప్రసర్పన్తి స్ఫులిఙ్గవత్ ।
కరణాని సమస్తాని యథాస్వం విషయం ప్రతి ॥ ౧౧॥

దేహస్య మధ్యమం స్థానం మూలాధార ఇతీర్యతే ।
గుదాత్తు ద్వ్యఙ్గులాదూర్ధ్వం మేఢ్రాత్తు ద్వ్యఙ్గులాదధః ॥ ౧౨॥

త్రికోణోఽధోముఖాగ్రశ్చ కన్యకాయోనిసన్నిభః ।
యత్ర కుణ్డలినీ నామ పరాశక్తిః ప్రతిష్ఠితా ॥ ౧౩॥

ప్రాణాగ్నిబిన్దునాదానాం సవిత్రీ సా సరస్వతీ ।
మూలాధారాగ్రకోణస్థా సుషుమ్నా బ్రహ్మరన్ధ్రగా ॥ ౧౪॥

మూలేఽర్ధచ్ఛిన్నవంశాభా షడాధారసమన్వితా ।
తత్పార్శ్వకోణయోర్జాతే ద్వే ఇడాపిఙ్గలే స్థితే ॥ ౧౫॥

నాడీచక్రమితి ప్రాహుః తస్మాన్నాడ్యః సముద్గతాః ।
గాన్ధారీ హస్తిజిహ్వా చ నయనాన్తం ప్రధావతః ॥ ౧౬॥

నాడీచక్రేణ సంస్యూతే నాసికాన్తముభే గతే ।
నాభిమణ్డలమాశ్రిత్య కుక్కుటాణ్డమివ స్థితమ్ ॥ ౧౭॥

నాడీచక్రమితి ప్రాహుస్తస్మాన్నాడ్యః సముద్గతాః ।

పూషా చాలమ్బుషా నాడీ కర్ణద్వయముపాశ్రితే ।
నాడీ శుక్లాహ్వయా తస్మాద్ భ్రూమధ్యముపసర్పతి ॥ ౧౮॥

సరస్వత్యాహ్వయా నాడీ జిహ్వాన్తా వాక్ప్రసారిణీ ।
నాడీ విశ్వోదరీ నామ భుఙ్క్తేఽన్నం సా చతుర్విధమ్ ॥ ౧౯॥

పీత్వా పయస్వినీ తోయం కణ్ఠస్థా కురుతే క్షుతమ్ ।
నాడీచక్రాత్సముద్భూతా నాడ్యస్తిస్రస్త్వధోముఖాః ॥ ౨౦॥

రాకా శుక్లం సినీవాలీ మూత్రం ముఞ్చేత్కుహూర్మలమ్ ।
భుక్తాన్నరసమాదాయ శఙ్ఖినీ ధమనీ పునః ॥ ౨౧॥

కపాలకుహరం గత్వా మూర్ధ్ని సఞ్చినుతే సుధామ్ ।
శతం చైకా చ నాడ్యః స్యుస్తాసామేకా శిరోగతా ॥ ౨౨॥

తయోర్ధ్వమాయన్ముక్తః స్యాదితి వేదాన్తశాసనమ్ ।
యదా బుద్ధిగతైః పుణ్యైః ప్రేరితేన్ద్రియమార్గతః ॥ ౨౩॥

శబ్దాదీన్ విషయాన్ భుఙ్క్తే తదా జాగరితం భవేత్ ।
సంహృతేష్విన్ద్రియేష్వేషు జాగ్రత్సంస్కారజాన్పుమాన్ ॥ ౨౪॥

మానసాన్విషయాన్భుఙ్క్తే స్వప్నావస్థా తదా భవేత్ ।
మనసోప్యుపసంహారః సుషుప్తిరితి కథ్యతే ॥ ౨౫॥

తత్ర మాయాసమాచ్ఛన్నః సన్మాత్రో వర్తతే పుమాన్ ।
మూఢో జడోఽజ్ఞ ఇత్యేవం మాయావేశాత్ప్రకాశతే ॥ ౨౬॥

సుఖమస్వాప్సమిత్యేవం ప్రబోధసమయే పుమాన్ ।

సచ్చిదానన్దరూపః సన్ సమ్యగేవ ప్రకాశతే ॥ ౨౭॥

ఇత్థం జగత్సమావిశ్య భాసమానే మహేశ్వరే ।
సూర్యాదయోఽపి భాసన్తే కిముతాన్యే ఘటాదయః ॥ ౨౮॥

తస్మాత్సత్తా స్ఫురత్తా చ భావానామీశ్వరాశ్రయాత్ ।
సత్యం జ్ఞానమనన్తం చ శ్రుత్యా బ్రహ్మోపదిశ్యతే ॥ ౨౯॥

జాగ్రత్స్వప్నోద్భవం సర్వమసత్యం జడమన్ధవత్ ।
ఈశ్వరశ్చాహమిత్యేవం భాసతే సర్వజన్తుషు ॥ ౩౦॥

నిర్వికల్పశ్చ శుద్ధశ్చ మలినశ్చేత్యహం త్రిధా ।
నిర్వికల్పం పరం బ్రహ్మ నిర్ధూతాఖిలకల్పనమ్ ॥ ౩౧॥

ధూల్యన్ధకారధూమాభ్రనిర్ముక్తగగనోపమమ్ ।
వివేకసమయే శుద్ధం దేహాదీనాం వ్యపోహనాత్ ॥ ౩౨॥

యథాఽన్తరిక్షం సంక్షిప్తం నక్షత్రైః కిఞ్చిదీక్ష్యతే ।
దేహేన్ద్రియాదిసంసర్గాన్మలినం కలుషీకృతమ్ ॥ ౩౩॥

యథాఽఽకాశం తమోరూఢం స్ఫురత్యనవకాశవత్ ।
అహమిత్యైశ్వరం భావం యదా జీవః ప్రబుధ్యతే ॥ ౩౪॥

సర్వజ్ఞః సర్వకర్తా చ తదా జీవో భవిష్యతి ।
మాయయాధికసమ్మూఢో విద్యయేశః ప్రకాశతే ॥ ౩౫॥

నిర్వికల్పానుసన్ధానే సమ్యగాత్మా ప్రకాశతే ।
అవిద్యాఖ్యతిరోధానవ్యపాయే పరమేశ్వరః ।

దక్షిణామూర్తిరూపోఽసౌ స్వయమేవ ప్రకాశతే ॥ ౩౬॥

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
ప్రబన్ధే మానసోల్లాసే చతుర్థోల్లాససంగ్రహః ॥ ౩౭॥

దేహం ప్రాణమపీన్ద్రియాణ్యపి చలాం బుద్ధిం చ శూన్యం విదుః
స్త్రీబాలాన్ధజడోపమాస్త్వహమితి భ్రాన్తా భృశం వాదినః ।
మాయాశక్తివిలాసకల్పితమహావ్యామోహసంహారిణే
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౫॥

ప్రమాణమేకం ప్రత్యక్షం తత్త్వం భూతచతుష్టయమ్ ।
మోక్షశ్చ మరణాన్నాన్యః కామార్థౌ పురుషార్థకౌ ॥ ౧॥

న హి ఖల్వీశ్వరః కర్తా పరలోకకథా వృథా ।
దేహం వినాఽస్తి చేదాత్మా కుమ్భవద్దృశ్యతాం పురః ॥ ౨॥

హ్రస్వో దీర్ఘో యువా బాల ఇతి దేహో హి దృశ్యతే ।
అస్తి జాతః పరిణతో వృద్ధః క్షీణో జరన్మృతః ॥ ౩॥

ఇత్యేవముక్తాః షడ్భావవికారా దేహసంశ్రయాః ।
వర్ణాశ్రమవిభాగశ్చ దేహేష్వేవ ప్రతిష్ఠితః ॥ ౪॥

జాతకర్మాదిసంస్కారో దేహస్యైవ విధీయతే ।
శతం జీవేతి దేహస్య ప్రయుఞ్జన్త్యాశిషం శుభామ్ ॥ ౫॥

ఇతి ప్రపఞ్చం చార్వాకో వంచయత్యల్పచేతనః ।
కేచిచ్ఛ్వసిమి జీవామి క్షుధితోస్మి పిపాసితః ॥ ౬॥

ఇత్యాదిప్రత్యయబలాత్ప్రాణమాత్మేతి మన్వతే ।
కేచిచ్ఛృణోమి పశ్యామి జిఘ్రామ్యా స్వాదయామ్యహమ్ ॥ ౭॥

ఇతీన్ద్రియాణామాత్మత్వం ప్రతియన్తి తతోఽధికమ్ ।
జానామిప్రత్యయబలాద్బుద్ధిరిత్యపరే జగుః ॥ ౮॥

మాయావ్యామూఢచిత్తానాం తేషాం దూషణముచ్యతే ।
దేహాదీనాం జడార్థానాం పాషాణవదనాత్మనామ్ ॥ ౯॥

కథం భవేదహమ్భావః సమావేశం వినేశితుః ।
దేహస్తావదయం నాత్మా దృశ్యత్వాచ్చ జడత్వతః ॥ ౧౦॥

రూపాదిమత్త్వాత్సాంశత్వాద్భౌతికత్వాచ్చ కుమ్భవత్ ॥

మూర్చ్ఛాసుషుప్తిమరణేష్వపి దేహః ప్రతీయతే ॥ ౧౧॥

దేహాదివ్యతిరిక్తత్వాత్తదాఽఽత్మా న ప్రకాశతే ।
యథా జగత్ప్రవృత్తీనామాదికారణమంశుమాన్ ॥ ౧౨॥

పుమాంస్తథైవ దేహాదిప్రవృత్తౌ కారణం పరమ్ ।
మమ దేహోఽయమిత్యేవం స్త్రీబాలాన్ధాశ్చ మన్వతే ॥ ౧౩॥

దేహోఽహమితి నావైతి కదాచిదపి కశ్చన ।
ఇన్ద్రియాణ్యపి నాత్మానః కరణత్వాత్ప్రదీపవత్ ॥ ౧౪॥

వీణాదివాద్యవచ్ఛ్రోత్రం శబ్దగ్రహణసాధనమ్ ।
చక్షుస్తేజస్త్రితయవద్రూపగ్రహణసాధనమ్ ॥ ౧౫॥

గన్ధస్య గ్రాహకం ఘ్రాణం పుష్పసమ్పుటకాదివత్ ।
రసస్య గ్రాహికా జిహ్వా దధిక్షౌద్రఘృతాదివత్ ॥ ౧౬॥

ఇన్ద్రియాణి న మే సన్తి మూకోన్ధో బధిరోస్మ్యహమ్ ।
ఇత్యాహురిన్ద్రియైర్హీనా జనాః కిం తే నిరాత్మకాః ॥ ౧౭॥

ప్రాణోప్యాత్మా న భవతి జ్ఞానాభావాత్సుషుప్తిషు ।
జాగ్రత్స్వప్నోపభోగోత్థశ్రమవిచ్ఛిత్తిహేతవే ॥ ౧౮॥

సుషుప్తిం పురుషే ప్రాప్తే శరీరమభిరక్షితుమ్ ।
శేషకర్మోభోగార్థం ప్రాణశ్చరతి కేవలమ్ ॥ ౧౯॥

ప్రాణస్య తత్రాచైతన్యం కరణోపరమే యది ।
ప్రాణే వ్యాప్రియమాణే తు కరణోపరమః కథమ్ ॥ ౨౦॥

సమ్రాజి హి రణోద్యుక్తే విరమన్తి న సైనికాః ।
తస్మాన్న కరణస్వామీ ప్రాణో భవితుమర్హతి ॥ ౨౧॥

మనసః ప్రేరకే పుంసి విరతే విరమన్త్యతః ।
కరణాని సమస్తాని తేషాం స్వామీ తతః పుమాన్ ॥ ౨౨॥

బుద్ధిస్తు క్షణికా వేద్యా గమాగమసమన్వితా ।
ఆత్మనః ప్రతిబిమ్బేన భాసితా భాసయేజ్జగత్ ॥ ౨౩॥

ఆత్మన్యుత్పద్యతే బుద్ధిరాత్మన్యేవ ప్రలీయతే ।
ప్రాగూర్ధ్వం చాసతీ బుద్ధిః స్వయమేవ న సిధ్యతి ॥ ౨౪॥

జ్ఞానాచ్చేత్పూర్వపూర్వస్మాదుత్తరోత్తరసమ్భవః ।

యుగపద్బహుబుద్ధిత్వం ప్రసజ్యేత క్షణే క్షణే ॥ ౨౬॥

బుద్ధ్యన్తరం న జనయేన్నాశోత్రమసత్త్వతః ।
ఏషాం సఙ్ఘాత ఆత్మా చేదేకదేశే పృథక్కృతే ॥ ౨౬॥

న చైతన్యం ప్రసజ్యేత సఙ్ఘాతాభావతస్తదా ।
భిన్నదృగ్గత్యభిప్రాయే బహుచేతనపుఞ్జితమ్ ॥ ౨౭॥

సద్యో భిన్నం భవేదేతన్నిష్క్రియం వా భవిష్యతి ।
దేహస్యాన్తర్గతోప్యాత్మా వ్యాప్త ఏవేతి బుధ్యతే ॥ ౨౮॥

అణుప్రమాణశ్చేదేష వ్యాప్నుయాన్నాఖిలం వపుః ।
దేహప్రమాణశ్చేన్న స్యాద్బాలస్య స్థవిరాదితా ॥ ౨౯॥

దేహవత్పరిణామీ చేత్తద్వదేవ వినఙ్క్ష్యతి ।
కర్మణాం పరిణామేన క్రిమిహస్త్యాదిమూర్తిషు ॥ ౩౦॥

వ్యాప్తత్వాత్ప్రవిశత్యాత్మా ఘటాదిష్వన్తరిక్షవత్ ।
పరమాణుప్రమాణేఽపి మనసి ప్రతిభాసతే ॥ ౩౧॥

స్వప్నే చరాచరం విశ్వమాత్మన్యేవ ప్రతిష్ఠితమ్ ।
దేహాదిష్వహమిత్యేవం భ్రమః సంసారహేతుకః ॥ ౩౨॥

అన్తః ప్రవిష్టః శాస్తేతి మోక్షాయోపాదిశచ్ఛ్రుతిః ।
ఏవమేషా మహామాయా వాదినామపి మోహినీ ॥ ౩౩॥

యస్మాత్సాక్షాత్కృతే సద్యో లీయతే చ సదాశివే ।
దేహేన్ద్రియాసుహీనాయ మానదూరస్వరూపిణే ।

జ్ఞానానన్దస్వరూపాయ దక్షిణామూర్తయే నమః ॥ ౩౪॥

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థ ప్రతిపాదకే ।
ప్రబన్ధే మానసోల్లాసే పఞ్చమోల్లాససఙ్గ్రహః ॥ ౩౫॥

రాహుగ్రస్తదివాకరేన్దుసదృశో మాయాసమాచ్ఛాదనాత్
సన్మాత్రః కరణోపసంహరణతో యోఽభూత్సుషుప్తః పుమాన్ ।
ప్రాగస్వాప్సమితి ప్రబోధసమయే యః ప్రత్యభిజ్ఞాయతే
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౬॥

స్వప్నే విశ్వం యథాఽన్తస్థం జాగ్రత్యపి తథేతి చేత్ ।
సుషుప్తౌ కస్య కిం భాతి కః స్థాయీ తత్ర చేతనః ॥ ౧॥

సర్వం చ క్షణికం శూన్యం సర్వమేవ స్వలక్షణమ్ ।
సఙ్ఘాతః పరమాణూనాం మహ్యమ్బ్వగ్నిసమీరణాః ॥ ౨॥

మనుష్యాదిశరీరాణి స్కన్ధపంచకసంహతిః ।
స్కన్ధాశ్చ రూపవిజ్ఞానసంజ్ఞాసంకారవేదనాః ॥ ౩॥

రూప్యన్త ఇతి రూపాణి విషయాశ్చేన్ద్రియాణ్యపి ।
విషయేన్ద్రియయోర్జ్ఞానం విజ్ఞానస్కన్ధ ఉచ్యతే ॥ ౪॥

సంజ్ఞాగుణక్రియాజాతివిశిష్టప్రత్యయాత్మికా ।
పఞ్చధా కల్పనా ప్రోక్తా సంజ్ఞాస్కన్ధస్య సౌగతైః ॥ ౫॥

గవాం గౌరితి సంజ్ఞోక్తా జాతిర్గోత్వం తు గోగతమ్ ।
గుణాః శుక్లాదయస్తస్య గచ్ఛత్యాద్యాస్తథా ॥ ౬॥

శృఙ్గీ చతుష్పాల్లాఙ్గూలీ విశిష్టప్రత్యయో హ్యసౌ ।
ఏవం పఞ్చవిధా క్లృప్తః సంజ్ఞాస్కన్ధ ఇతీర్యతే ॥ ౭॥

రాగాద్యాః పుణ్యపాపే చ సంస్కారస్కన్ధ ఉచ్యతే ।
సుఖం దుఃఖం చ మోక్షశ్చ స్కన్ధః స్యాద్వేదనాహ్వయః ॥ ౮॥

పఞ్చభ్య ఏవ స్కన్ధేభ్యో నాన్య ఆత్మాస్తి కశ్చన ।
న కశ్చదీశ్వరః కర్తా స్వగతాతిశయం జగత్ ॥ ౯॥

స్కన్ధేభ్యః పరమాణుభ్యః క్షణికేభ్యోఽభిజాయతే ।
పూర్వపూర్వక్షణాదేవ క్షణః స్యాదుత్తరోత్తరః ॥ ౧౦॥

పూర్వస్మాదేవ హి జ్ఞానాజ్జాయతే జ్ఞానముత్తరమ్ ।
స ఏవాయమితి జ్ఞానం సేయం జ్వాలేవ విభ్రమః ॥ ౧౧॥

అస్తి భాతీతిధీభ్రాన్తైరాత్మానాత్మసు కల్ప్యతే ।
హానోపాదానరాహిత్యాదాకాశః కిం ప్రకాశతే ॥ ౧౨॥

ఇత్యేవం బౌద్ధసిద్ధాన్తీ భాషమాణో నిషిధ్యతే ।
శూన్యం చేజ్జగతో హేతుః జగదేవ న సిద్ధ్యతి ॥ ౧౩॥

ఘటః శూన్యః పటః శూన్యః ఇతి కైః ప్రతిపాద్యతే ।
నైవ భాసేత శూన్యం చేజ్జగన్నరవిషాణవత్ ॥ ౧౪॥

వస్త్వర్థీ కిముపాదద్యాద్భారార్థః కిం పరిత్యజేత్ ।
కో విదధ్యాన్నిషిద్ధ్యేద్వా శూన్యత్వాత్స్వస్య చాత్మనః ॥ ౧౫॥

అవసీదేన్నిరాకూతం తస్మాత్సర్వమిదం జగత్ ।

స్కన్ధానాం పరమాణూనాం న సఙ్ఘాతయితాస్తి చేత్ ॥ ౧౬॥

సఙ్ఘాతో న వినా హేతుం జడా ఘటపటాదయః ।
మహానుభావో భూయాసమితి భ్రాన్తశ్చ మన్యతే ॥ ౧౭॥

ఆత్మాపలాపకో బౌద్ధః కిమర్థం చరతి వ్రతమ్ ।
ప్రత్యభిజ్ఞా యది భ్రాన్తిః భోజనాది కథం భవేత్ ॥ ౧౮॥

ఇష్టసాధనమేవైతదన్నం గతదినాన్నవత్ ।
ఇతి నిశ్చిత్య బాలోఽపి భోజనాదౌ ప్రవర్తతే ॥ ౧౯॥

అవకాశప్రదాతృత్వమాకాశార్థక్రియా యథా ।
తథైవార్థక్రియా పుంసః కర్తృత్వజ్ఞాతృతాదికా ॥ ౨౦॥

సుషుప్తిసమయేప్యాత్మా సత్యజ్ఞానసుఖాత్మకః ।
సుఖమస్వాప్సమిత్యేవం ప్రత్యభిజ్ఞాయతే యతః ॥ ౨౧॥

ప్రత్యభిజ్ఞాయత ఇతి ప్రయోగః కర్మకర్తరి ।
ఆత్మా స్వయంప్రకాశాత్వాజ్జానాత్యాత్మానమాత్మనా ॥ ౨౨॥

సుషుప్తౌ మాయయా మూఢః జడోఽన్ధ ఇతి లక్ష్యతే ।
అప్రకాశతయా భాతి స్వప్రకాశతయాపి చ ॥ ౨౩॥

జడాత్మని చ దేహాదౌ సాక్షాదీశో వివిచ్యతే ।
ఏషైవ మోహినీ నామ మాయాశక్తిర్మహేశితుః ॥ ౨౪॥

మోహాపోహః ప్రమాతౄణాం మోక్ష ఇత్యభిధీయతే ।
అవస్థాత్రయనిర్ముక్తో దోషదిభిరనావిలః ॥ ౨౫॥

ఇషీక ఇవ సన్మాత్రో న్యగ్రోధకణికోపమః ।
బాహ్యాబాహ్యదళోన్ముక్తకదళీకన్దసన్నిభః ॥ ౨౬॥

నిరంశో నిర్వికారశ్చ నిరాభాసో నిరఞ్జనః ।
పురుషః కేవలః పూర్ణః ప్రోచ్యతే పరమేశ్వరః ॥ ౨౭॥

వాచో యత్ర నివర్తన్తే మనో యత్ర విలీయతే ।
ఏకీభవన్తి యత్రైవ భూతాని భువనాని చ ॥ ౨౮॥

సమస్తాని చ తత్త్వాని సముద్రే సిన్ధవో యథా ।
కః శోకస్తత్ర కో మోహ ఏకత్వమనుపశ్యతః ॥ ౨౯॥

వాచ్యవాచకరూపత్వాత్సవికల్పోఽపి సన్నయమ్ ।
దేహాదీనాం వ్యపోహేన సమ్భవేన్నిర్వికల్పకమ్ ॥ ౩౦॥

అసన్నేవ భవేద్విద్వానసద్బ్రహ్మేతి వేద చేత్ ।
అస్తి బ్రహ్మేతి చేద్వేద సన్తమేనం తతో విదుః ॥ ౩౧॥

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
ప్రబన్ధే మానసోల్లాసే షష్ఠోల్లాసస్య సఙ్గ్రహః ॥ ౩౨॥

బాల్యాదిష్వపి జాగ్రదాదిషు తథా సర్వాస్వవస్థాస్వపి
వ్యావృత్తాస్వనువర్తమానమహమిత్యన్తః స్ఫురన్తం సదా ।
స్వాత్మానం ప్రకటీకరోతి భజతాం యో ముద్రయా భద్రయా
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౭॥

ప్రత్యభిజ్ఞాబలాదాత్మా స్థాయీ నిర్ధార్యతే యది ।
కా నామ ప్రత్యభిజ్ఞైషా కిం వా తస్యాః ప్రయోజనమ్ ॥ ౧॥

ప్రత్యక్షాదిప్రమాణేషు ప్రత్యభిజ్ఞా న పఠ్యతే ।
కథం తస్యాః ప్రమాణత్వమితి పృచ్ఛన్ ప్రబోధ్యతే ॥ ౨॥

భాతస్య కస్య చిత్పూర్వం భాసమానస్య సామ్ప్రతమ్ ।
సోఽయమిత్యనుసన్ధానం ప్రత్యభిజ్ఞానముచ్యతే ॥ ౩॥

తద్దేశకాలాకారాదీనవధూయానుషఙ్గికాన్ ।
యథైకం వస్త్వనుస్యూతం సోఽయమిత్యభిధీయతే ॥ ౪॥

మాయానుషఙ్గసఞ్జాతకిఞ్చిజ్జ్ఞత్వాద్యపోహనాత్ ।
సర్వజ్ఞత్వాదివిజ్ఞానం ప్రత్యభిజ్ఞానమాత్మనః ॥ ౫॥

పూర్వజన్మానుభూతార్థస్మరణాన్మృగశాబకః ।
జననీస్తన్యపానాయ స్వయమేవ ప్రవర్తతే ॥ ౬॥

తస్మాన్నిశ్చీయతే స్థాయీత్యాత్మా దేహాన్తరేష్వపి ।
స్మృతిం వినా న ఘటతే స్తన్యపానం శిశోర్యతః ॥ ౭॥

పూర్వత్రానుభవే కాలే స్మృతికాలే పరత్ర సన్ ।
ఆత్మా సంస్కారరూపేణ స్మరత్యర్థం స్వనిష్ఠితమ్ ॥ ౮॥

ప్రత్యభిజ్ఞేతి భావానాం స్మృతిశ్చేదభిధీయతే ।
ఆత్మస్థైర్యే ప్రమాణత్వం స్మృతిశ్చ ప్రాప్నుయాత్కథమ్ ॥ ౯॥

స్మృతౌ ప్రకాశో నార్థస్య న చాప్యర్థస్య నిశ్చయః ।
న చాప్యర్థానుభవయోరఙ్గుల్యోరివ సమ్భవేత్ ॥ ౧౦॥

నానుభూతివిశిష్టస్య పదార్థస్య చ దణ్డివత్ ।

సర్వత్రాప్యేవమిత్యేవం ప్రసఙ్గాదితి చేచ్ఛృణు ॥ ౧౧॥

ప్రాక్తనానుభవే నష్టే తదవష్టమ్భసమ్భవాత్ ।
సంస్కారసంజ్ఞాత్సామగ్ర్యాత్ పౌరుషాజ్జాయతే స్మృతిః ॥ ౧౨॥

ఆవేద్యానుభవే నష్టే తదీయం విషయం ప్రతి ।
అనుభావకమాత్మానం బోధయత్యనపాయినమ్ ॥ ౧౩॥

విషయే చ ప్రముషితే నష్టే వాఽనుభవే సతి ।
స్వవిశ్రాన్తం స్మరత్యర్థం దేవోఽప్రముషితః సదా ॥ ౧౪॥

ప్రమోషణం ప్రమాతౄణాం మాయయా తమసా కృతమ్ ।
మాయావిద్యే ప్రభోః శక్తీ భానోశ్ఛాయాప్రభోపమే ॥ ౧౫॥

అర్థానాచ్ఛదయేన్మాయా విద్యా వ్యాక్షిప్య దర్శయేత్ ।
ప్రత్యభిజ్ఞైవ సర్వేషాం ప్రమాణానాం చ సాధనమ్ ॥ ౧౬॥

ఈశ్వరోన్యోహమప్యన్య ఇతి విచ్ఛేదకారిణీమ్ ।
వ్యాక్షిప్య విద్యయా మాయామీశ్వరోహమితి స్మృతిః ॥ ౧౭॥

ఈషత్ప్రకాశోభూదీశో మాయాయవనికావృతః ।
సమ్యగావరణాపాయే సహస్రాంశురివ స్ఫురేత్ ॥ ౧౮॥

న కారణానాం వ్యాపారః ప్రమాణానాం న వా పునః ।
ప్రత్యభిజ్ఞాపనం నామ మోహాపసరణం పరమ్ ॥ ౧౯॥

యావన్తి సన్తి మానాని వ్యవహారప్రవృత్తయే ।
తేషాం మోహాపసరణాద్వ్యాపారోన్యో న విద్యతే ॥ ౨౦॥

జడానృతపరిచ్ఛిన్నదేహధర్మాశ్చిదాత్మని ।
సత్యజ్ఞానసుఖాత్మత్వం మోహాద్దేహేఽపి కల్ప్యతే ॥ ౨౧॥

శుక్తౌ రజతమిత్యేవం యథా వ్యాముహ్యతేఽన్యథా ।
సఏవ భ్రూప్యం చేద్భాతి విలయస్తే న సిధ్యతి ॥ ౨౨

నాత్యన్తాసత్ప్రకాశేత నరశృఙ్గాదివత్క్వచిత్ ।
కాన్తాకరాదౌ రజతమితి స్యాత్స్మరణం భ్రమే ॥ ౨౩॥

తేనేదం తుల్యమిత్యేవం స్యాత్సాదృశ్యాద్యది భ్రమః ।
పీతః శఙ్ఖో గుడస్తిక్త ఇత్యాదౌ నాస్తి తుల్యతా ॥ ౨౪॥

తాదాత్మ్యేన స్ఫురతి చేద్రజతత్వేన శుక్తికా ।
విభ్రమో నిరధిష్ఠానో బాధో నిరవధిర్భవేత్ ॥ ౨౫॥

బుద్ధిస్థితం చేద్రజతం బాహ్యత్వేన ప్రతీయతే ।
గుఞ్జాదౌ జ్వలనారోపే దేహదాహః ప్రసజ్యతే ॥ ౨౬॥

యుక్తిహీనప్రకాశత్వాద్ భ్రాన్తేర్న హ్యస్తి లక్షణమ్ ।
యది స్యాల్లక్షణం కించిద్ భ్రాన్తిరేవ న సిధ్యతి ॥ ౨౭॥

జలచన్ద్రవదేకస్మిన్నిర్భయే రజ్జుసర్పవత్ ।
ప్రతీయతే యథా స్వర్ణే కారణే కటకాదివత్ ॥ ౨౮॥

ఉపాత్తే రూప్యవచ్ఛుక్తౌ వ్యాప్తే యక్షపురీవ ఖే ।
రశ్మ్యమ్బువత్స్ఫురద్రూపే స్థాణౌ చోరవదక్రియే ॥ ౨౯॥

అసత్కల్పమిదం విశ్వమాత్మన్యారోప్యతే భ్రమాత్ ।

స్వయంప్రకాశం సద్రూపం భ్రాన్తిబాధవివర్జితమ్ ॥ ౩౦॥

ప్రత్యభిజ్ఞాయతే వస్తు ప్రాగ్వన్మోహే వ్యపోహితే ।
దేహాద్యుపాధౌ నిర్ధూతే స్యాదాత్మైవ మహేశ్వరః ॥ ౩౧॥

స్మృతిః ప్రత్యక్షమైతిహ్యమిత్యాదీన్యపరాణ్యపి ।
ప్రమాణాన్యాప్తవాగాహ ప్రత్యభిజ్ఞాప్రసిద్ధయే ॥ ౩౨॥

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
ప్రబన్ధే మానసోల్లాసే సప్తమోల్లాససఙ్గ్రహః ॥ ౩౩॥

విశ్వం పశ్యతి కార్యకారణతయా స్వస్వామిసంబన్ధతః
శిష్యాచార్యతయా తథైవ పితృపుత్రాద్యాత్మనా భేదతః ।
స్వప్నే జాగ్రతి వా ఏష పురుషో మాయాపరిభ్రామితః
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౮॥

ప్రకాశవ్యతిరేకేణ పదార్థః కోఽపి నాస్తి చేత్ ।
పరమార్థోపదేశాన్తో వ్యవహారః కథం భవేత్ ॥ ౧॥

కస్య బన్ధశ్చ మోక్షశ్చ బధ్యతే కేన హేతునా ।
మాయయా లక్షణం కిం స్యాదిత్యేవం పరిపృచ్ఛతః ॥ ౨॥

ప్రశనః స్యాదుత్తరం వక్తుం ప్రతిపత్తుం సుఖేన చ ।
ఉక్తోర్థః సప్తభిః శ్లోకైః పునః సంక్షిప్య కథ్యతే ॥ ౩॥

పౌనరుక్త్యం న దోషోఽత్ర శబ్దేనార్థేన వా భవేత్ ।
అభ్యాసేన గరీయస్త్వమర్థస్య ప్రతిపాద్యతే ॥ ౪॥

స్వయంప్రకాశే సద్రూపేఽప్యేకస్మిన్పరమేశ్వరే ।
కార్యకారణసమ్బన్ధాద్యనేకవిధకల్పనా ॥ ౫॥

రాహోః శిరః సుషిః ఖస్య మమాత్మా ప్రతిమావపుః ।
ఇత్యాదికల్పనా తుల్యా న పృథగ్వస్తుగోచరా ॥ ౬॥

ఉపాస్యోపాసకత్వేన గురుశిష్యక్రమేణ చ ।
స్వామిభృతాదిరూపేణ క్రీడతి స్వేచ్ఛయేశ్వరః ॥ ౭॥

పితరం ప్రతి పుత్రో యః పుత్రం ప్రతి పితైవ సః ।
ఏక ఏవ హి నానేవ కల్ప్యతే శబ్దమాత్రతః ॥ ౮॥

తస్మాత్ప్రకాశ ఏవాస్తి పరమార్థనిరూపణే ।
భేదప్రతీతిర్మిథ్యైవ మాయయాఽఽత్మని కల్పితా ॥ ౯॥

మిథ్యాత్వం నామ బాధ్యత్వం సమ్యగ్జ్ఞానోదయే సతి ।
శిష్యాచార్యోపదేశాది స్వప్నవత్ప్రతిభాసతే ॥ ౧౦॥

మిథ్యాభూతోఽపి వేదాన్తః సత్యమర్థం ప్రబోధయేత్ ।
దేవతాప్రతిమావచ్చ చిత్రవత్ప్రతిబిమ్బవత్ ॥ ౧౧॥

సర్వోఽపి వ్యవహారోఽయం మాయయా పరిజృమ్భణమ్ ।
సుషుప్తిసదృశీ మాయా స్వప్రబోధేన బాధ్యతే ॥ ౧౨॥

యుక్తిహీనప్రకాశస్య సంజ్ఞా మాయేతి కథ్యతే ।
నాసతీ దృశ్యమానా సా బాధ్యమానా న వా సతీ ॥ ౧౩॥

న ప్రకాశాదియం భిన్నా ఛాయేవార్కస్య తామసీ ।

న చాభిన్నా జడత్వేన విరోధాన్నోభయాత్మికా ॥ ౧౪॥

స్వహేత్వవయవాభావాన్నేయం సావయవోచ్యతే ।
న చావయవహీనా సా కార్యేష్వవయవాన్వితా ॥ ౧౫॥

అవిచారితసిద్ధేయం మాయావేశ్యావిలాసినీ ।
పురుషం వఞ్చయత్యేవ మిథ్యాభూతైః స్వవిభ్రమైః ॥ ౧౬॥

న తస్యా మూలవిచ్ఛేదమభివాఞ్ఛతి కేచన ।
తేషాం పక్షే కథం మోక్షో మనసః సమ్భవిష్యతి ॥ ౧౭॥

తిస్రోఽప్యవస్థా మనసో జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తయః ।
చక్రవత్పరివర్తన్తే భేదభ్రాన్త్యేకహేతవః ॥ ౧౮॥

తాభిః కరోతి కర్మాణి పునస్తైర్బధ్యతే మనః ।
మనసః కేవలః సాక్షీ భానువత్పురుషః పరః ॥ ౧౯॥

యథా ప్రాణికృతైరర్కః కర్మభిర్నైవ బధ్యతే ।
తథా మనఃకృతైరాత్మా సాక్షిత్వాన్నైవ బధ్యతే ॥ ౨౦॥

ఆత్మా కరోతి కర్మాణి బధ్యతే ముచ్యతే చ తైః ।
ఇత్యౌపచారికీ క్లృప్తిర్భ్రమమాత్రైవ కేవలమ్ ॥ ౨౧॥

ధూమాభ్రధూలీనీహారైరస్పృష్టోఽపి దివాకరః ।
యథా ఛన్న ఇవాభాతి తథైవాత్మాఽపి మాయయా ॥ ౨౨॥

యథా లీలావశాత్కశ్చిద్భ్రామ్యమాణః కుమారకః ।
భ్రమత్తత్పశ్యతి జగత్ శతచన్ద్రం నభఃస్థలమ్ ॥ ౨౩॥

తథైవ మాయయా జీవో భ్రామితో వాసనావశాత్ ।
నానాకారమిదం విశ్వం భ్రమమాణం చ పశ్యతి ॥ ౨౪॥

సంస్పృజ్య మనసా దేవః సంసరన్నివ లక్ష్యతే ।
యథాఽర్కో జలసంసర్గాచ్చలన్నానేవ లక్ష్యతే ॥ ౨౫॥

యోగాభ్యాసవశాద్యేన మనో నిర్విషయం కృతమ్ ।
నివృత్తః స పుమాంసద్యో జీవన్ముక్తో భవిష్యతి ॥ ౨౬॥

ద్వా సుపర్ణౌ చ సయుజాభవన్మాయయా శివః ।
అజామేకాం జుషన్నేకో నానేవాసీదితి శ్రుతిః ॥ ౨౭॥

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
ప్రబన్ధే మానసోల్లాసే అష్టమోల్లాససఙ్గ్రహః ॥ ౨౮॥

భూరమ్భాంస్యనలోఽనిలోఽమ్బరమహర్నాథో హిమాంశుః పుమాన్
ఇత్యాభాతి చరాచరాత్మకమిదం యస్యైవ మూర్త్యష్టకమ్ ।
నాన్యత్కిఞ్చన విద్యతే విమృశతాం యస్మాత్పరస్మాద్విభోః
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౯॥

కథమేవంవిధా మాయా నివర్తేతేతి పృచ్ఛతః ।
ఈశ్వరోపాసనారూపస్తదుపాయః ప్రకీర్త్యతే ॥ ౧॥

షట్త్రింశత్తత్త్వరూపాసు పరమేశ్వరమూర్తిషు ।
ప్రత్యక్షేణోపలభ్యన్తే సర్వైరష్టమూర్తయః ॥ ౨॥

అమేయాసు మనః క్షిప్రమారోఢుం నార్హతీత్యతః ।
మూర్త్యష్టకమయీం బ్రూత గురుః సర్వాత్మభావనామ్ ॥ ౩॥

విరాట్ఛరీరే బ్రహ్మాణ్డే ప్రాణినామపి విగ్రహే ।
షట్త్రింశత్తత్త్వసఙ్ఘాతః సర్వత్రాప్యనువర్తతే ॥ ४॥

వ్యాప్తిర్వ్యష్టిశరీరేఽస్మిన్మనసో వ్యష్టిరూపిణః ।
తస్మాత్సర్వాత్మకమిదం స్వశరీరం విచిన్తయేత్ ॥ ౫॥

వ్యష్ట్యుపాసనయా పుంసః సమష్టివ్యాప్తిమాప్నుయాత్ ।
ఉపసంక్రామతీత్యేవం దశకృత్వ ఉపాదిశత్ ॥ ౬॥

బ్రహ్మాణ్డస్యోదరే లోకాః సప్తభూరాదయః స్మృతాః ।
మూలాదిబ్రహ్మరన్ధ్రాన్తేష్వాధారేషు వసన్తి తే ॥ ౭॥

వీణాదణ్డో మహామేరుస్థీని కులపర్వతాః ।
గఙ్గా తు పిఙ్గళా నాడీ యమునేడా ప్రకీర్తితా ॥ ౮॥

సరస్వతీ సుషుమ్నోక్తా నాడ్యోన్యాః పుణ్యనిమ్నగాః ।
ద్వీపాః స్యుర్ధాతవః సప్త స్వేదబాష్పాదయోబ్ధయః ॥ ౯॥

మూలే తిష్ఠతి కాలాగ్నిరస్థిమధ్యే చ బాడబః ।
వైద్యుతోగ్నిః సుషుమ్నాయాం పార్థివో నాభిమణ్డలే ॥ ౧౦॥

హృది తిష్ఠతి సూర్యాగ్నిః కపాలే చన్ద్రమణ్డలమ్ ।
నక్షత్రాణ్యపరాణ్యాహుర్నేత్రాదీనీన్ద్రియాణ్యపి ॥ ౧౧॥

ధార్యన్తే వాయుభిర్లోకాః యథా ప్రవహణాదిభిః ।
ప్రాణాదిభిర్దశవిధైర్ధార్యతే వాయుభిర్వపుః ॥ ౧౨॥

ప్రాప్యేడాపిఙ్గళే ప్రాణో మూలాత్సూర్యస్వరూపతః ।

నాసికాభ్యాం బహిర్గత్వా లీయతే ద్విషడఙ్గులే ॥ ౧౩॥

అష్టాఙ్గుళేన సోమాత్మా నాడీభ్యామన్తరావిశత్ ।
మలమూత్రమరుచ్ఛుక్రాణ్యపానో విసృజేద్బహిః ॥ ౧౪॥

అగ్నీషోమమయో భూత్వా సుషుమ్నారన్ధ్రమాశ్రితః ।
ఆబ్రహ్మరన్ధ్రముద్గచ్ఛన్నుదానో వర్ధతే స్వయమ్ ॥ ౧౫॥

వ్యాపయేద్వపుషి వ్యానో భుక్తాన్నరసమన్వహమ్ ।
సన్ధుక్షణం సమానస్తు కాయాగ్నేః కురుతే సదా ॥ ౧౬॥

నాగో హిక్కాకరః కూర్మో నిమేషోన్మేషకారకః ।
క్షుతం కరోతి కృకరో దేవదత్తో విజృమ్భణమ్ ॥ ౧౭॥

స్థౌల్యం ధనఞ్జయః కుర్యాన్మృతం చాపి న ముఞ్చతి ।
ఆకాశో బహిరప్యన్తరవకాశం ప్రయచ్ఛతి ॥ ౧౮॥

చన్ద్రార్కౌ కాలనేతారౌ ప్రాణాపానౌ శరీరిణామ్ ।
సాక్షీ పురుష ఇత్యేవం మూర్త్యష్టకమిదం వపుః ॥ ౧౯॥

సమనస్కమిదం యోగీ సేవమాన ఉపాసనమ్ ।
అష్టాఙ్గయోగయుక్తః సన్నమనస్కం స గచ్ఛతి । ౨౦॥

మనః ప్రసాదః సన్తోషో మౌనమిన్ద్రియనిగ్రహః ।
దయా దాక్షిణ్యమాస్తిక్యమార్జవం మార్దవం క్షమా ॥ ౨౧॥

భావశుద్ధిరహింసా చ బ్రహ్మచర్యం స్మృతిర్ధృతిః ।
ఇత్యేవమాదయోన్యే చ మనః సాధ్యా యమాః స్మృతాః ॥ ౨౨॥

స్నానం శౌచం క్రతుః సత్యం జపో హోమశ్చ తర్పణమ్ ।
తపో దానం తితిక్షా చ నమస్కారః ప్రదక్షిణమ్ ॥ ౨౩॥

వ్రతోపవాసాద్యాశ్చాన్యే కాయికా నియమాః స్మృతాః ।
స్వస్తికం గోముఖం పద్మం హంసాఖ్యం బ్రాహ్మమాసనమ్ ॥ ౨౪॥

నృసింహం గరుడం కూర్మం నాగాఖ్యం వైష్ణవాసనమ్ ।
వీరం మయూరం వజ్రాఖ్యం సిద్ధాఖ్యం రౌద్రమాసనమ్ ॥ ౨౫॥

యోన్యాసనం విదుః శాక్తం శైవం పశ్చిమతానకమ్ ।
నిరాలమ్బనయోగస్య నిరాలమ్బనమాసనమ్ ॥ ౨౬॥

నిరాలమ్బతయా ధ్యానం నిరాలమ్బః సదాశివః ।
రేచకః పూరకశ్చైవ కుమ్భకః ప్రాణసంయమః ॥ ౨౭॥

ఇన్ద్రియాణాం సమస్తానాం విషయేభ్యో నివారణమ్ ।
ప్రత్యాహార ఇతి ప్రోక్తం ప్రత్యాహారార్థవేదిభిః ॥ ౨౮॥

ఆధారే క్వాపి మనసః స్థాపనం ధారణోచ్యతే ।
బ్రహ్మవిష్ణుశివాదీనాం చిన్తా ధ్యానం ప్రచక్షతే ॥ ౨౯॥

ధ్యానాదస్పన్దనం బుద్ధేః సమాధిరభిధీయతే ।
అమనస్కసమాధిస్తు సర్వచిన్తావివర్జితమ్ ॥ ౩౦॥

చిత్తే నిశ్చలతాం యాతే ప్రాణో భవతి నిశ్చలః ।
చిత్తస్య నిశ్చలత్వాయ యోగం సధ్యానమభ్యసేత్ ॥ ౩౧॥

ఆకుఞ్చనమపానస్య ప్రాణస్య చ నిరోధనమ్ ।

లమ్బికోపరి జిహ్వాయాః స్థాపనం యోగసాధనమ్ ॥ ౩౨॥

చిత్తే నిశ్చలతాం యాతే ప్రాణే మధ్యపథం గతే ।
చిహ్నాన్యేతాని జాయన్తే పఞ్చభూతజయాత్పృథక్ ॥ ౩౩॥

మలమూత్రకఫాల్పత్వమారోగ్యం లఘుతా తనోః ।
సుగన్ధః స్వర్ణ[స్వర] వర్ణత్వం ప్రథమం యోగలక్షణమ్ ॥ ౩౪॥

కణ్టకాగ్రేష్వసఙ్గత్వం జలపఙ్కేష్వమజ్జనమ్ ।
క్షుత్తృడాదిసహిష్ణుత్వం ద్వితీయం యోగలక్షణమ్ ॥ ౩౫॥

బహ్వన్నపానభోక్తృత్వమాతపాగ్నిసహిష్ణుతా ।
దర్శనం శ్రవణం దూరాత్తృతీయం యోగలక్షణమ్ ॥ ౩౬॥

మణ్డూకప్లవనం భూమౌ మర్కటప్లవనం ద్రుమే ।
ఆకాశగమనం చేతి చతుర్థం యోగలక్షణమ్ ॥ ౩౭॥

జ్ఞానం త్రికాలవిషయమైశ్వర్యమణిమాదికమ్ ।
అనన్తశక్తిమత్త్వం చ పఞ్చమం యోగలక్షణమ్ ॥ ౩౮॥

ప్రాణే సుషుమ్నాం సమ్ప్రాప్తే నాదోన్తః శ్రూయతేష్టధా ।
ఘణ్టాదున్దుభిశఙ్ఖాబ్ధివీణావేణ్వాదితాలవత్ ॥ ౩౯॥

తనూనపాత్తటిత్తారాతారేశతపనోపమమ్ ।
బ్రహ్మనాడీం గతే ప్రాణే బిమ్బరూపం ప్రకాశతే ॥ ౪౦॥

శ్వాసాశ్చరన్తి యావన్తో మనుష్యస్య దినం ప్రతి ।
తావన్తి యోజనాన్యర్కః శ్వాసేశ్వాసే ప్రధావతి ॥ ౪౧॥

ఏకవింశతిసాహస్రం షట్ఛతం శ్వాససఙ్ఖ్యయా ।
సోఽహమిత్యుచ్చరత్యాత్మా మన్త్రం ప్రత్యహమాయుషే ॥ ౪౨॥

సకారం చ హకారం చ లోపయిత్వా ప్రయోజయేత్ ।
సన్ధిం వై పూర్వరూపాఖ్యం తతోఽసౌ ప్రణవో భవేత్ ॥ ౪౩॥

అకారశ్చాప్యుకారశ్చ మకారో బిన్దునాదకౌ ।
పఞ్చాక్షరాణ్యమూన్యాహుః ప్రణవస్థాని పణ్డితాః ॥

బ్రహ్మా విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చాపీశ్వరశ్చ సదాశివః ।
తేష్వక్షరేషు తిష్ఠన్తి షట్త్రింశత్తత్త్వసంయుతాః ॥ ౪౫॥

గురుప్రసాదాల్లభతే యోగమష్టాఙ్గలక్షణమ్ ।
శివప్రసాదాల్లభతే యోగసిద్ధిం చ శాశ్వతీమ్ ॥ ౪౬॥

సచ్చిదానన్దరూపాయ బిన్దునాదాన్తరాత్మనే ।
ఆదిమధ్యాన్తశూన్యాయ గురూణాం గురవే నమః ॥ ౪౭॥

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
ప్రబన్ధే మానసోల్లాసే నవమోల్లాససఙ్గ్రహః ॥ ౪౮॥

సర్వాత్మత్వమితి స్ఫుటీకృతమిదం యస్మాదముష్మింస్తవే
తేనాస్య శ్రవణాత్తదర్థమననాద్ధ్యానాచ్చ సంకీర్తనాత్ ।
సర్వాత్మత్వమహావిభూతిసహితం స్యాదీశ్వరత్వం స్వతః
సిద్ధ్యేత్తత్పునరష్టధా పరిణతం చైశ్వర్యమవ్యాహతమ్ ॥ ౧౦॥

పరిచ్ఛిన్నమహమ్భావం పరిత్యజ్యానుషఙ్గికమ్ ।
పూర్ణాహమ్భావలాభోఽస్య స్తోత్రస్య ఫలముచ్యతే ॥ ౧॥

పుత్రపౌత్రగృహక్షేత్రధనధాన్యసమృద్ధయః ।
అర్వాచీనాశ్చ సిధ్యన్తి స్వర్గపాతాళభూమిషు ॥ ౨॥

పాకే ప్రవర్తమానస్య శీతాదిపరిహారవత్ ।
ప్రాసఙ్గికాశ్చ సిధ్యన్తి స్తోత్రేణానేన సర్వదా ॥ ౩॥

ఐశ్వర్యమీశ్వరత్వం హి తస్య నాస్తి పృథక్స్థితిః ।
పురుషే ధావమానేఽపి ఛాయా తమనుధావతి ॥ ౪॥

అనన్తశక్తిరైశ్వర్యం నిష్యన్దాశ్చాణిమాదయః ।
స్వస్యేశ్వరత్వే సంసిద్ధే సిధ్యన్తి స్వయమేవ హి ॥ ౫॥

యదీయైశ్వర్యవిప్రుడ్భిర్బ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః ।
ఐశ్వర్యవన్తో శాసన్తే స ఏవాత్మా సదాశివః ॥ ౬॥

పుష్పమానయతా గన్ధో వినేచ్ఛామనుభూయతే ।
పూర్ణాహమ్భావయుక్తేన పరిచ్ఛిన్నా విభూతయః ॥ ౭॥

అణిమా మహిమా చైవ గరిమా లఘిమా తథా ।
ప్రాప్తిః ప్రాకామ్యమీశిత్వం వశిత్వం చాష్టసిద్ధయః ॥ ౮॥

అత్యన్తమణుషు ప్రాణిష్వాత్మత్వేన ప్రవేశనమ్ ।
అణిమాసంజ్ఞమైశ్వర్యం వ్యాప్తస్య పరమాత్మనః ॥ ౯॥

బ్రహ్మాణ్డాదిశివాన్తాయాః షట్త్రింశత్తత్త్వసంహతేః ।
బహిశ్చ వ్యాప్యవృత్తిత్వమైశ్వర్యం మహిమాహ్వయమ్ ॥ ౧౦॥

మహామేరుసమాజ్ఞస్య సముద్ధరణకర్మణి ।

లాఘవే తూలతుల్యత్వం లఘిమానం విదుర్బుధాః ॥ ౧౧॥

పరమాణుసమాజ్ఞస్య సముద్ధరణకర్మణి ।
గురవే మేరుతుల్యత్వం గరిమాణం విదుర్బుధాః ॥ ౧౨॥

పాతాలవాసినః పుంసో బ్రహ్మలోకావలోకనమ్ ।
ప్రాప్తిర్నామ మహైశ్వర్యం సుదుష్ప్రాపమయోగినామ్ ॥ ౧౩॥

ఆకాశగమనాదీనామన్యాసం సిద్ధిసమ్పదామ్ ।
స్వేచ్ఛామాత్రేణ సంసిద్ధిః ప్రాకామ్యమభిధీయతే ॥ ౧౪॥

స్వశరీరప్రకాశేన సర్వార్థానాం ప్రకాశనమ్ ।
ప్రాకాశ్యమిదమైశ్వర్యమితి కేచిత్ప్రచక్షతే ॥ ౧౫॥

స్వేచ్ఛామాత్రేణ లోకానాం సృష్టిస్థిత్యన్తకర్తృతా ।
సూర్యాదినాం నియోక్తృత్వమీశిత్వమభిధీయతే ॥ ౧౬॥

సలోకపాలాః సర్వేఽపి లోకాః స్వవశవర్తినః ।
తదైశ్వర్యం వశిత్వాఖ్యం సులభం శివయోగినామ్ ॥ ౧౭॥

యస్త్వేవం బ్రాహ్మణో వేత్తి తస్య దేవా వశే స్థితాః ।
కిం పునః క్ష్మాపతివ్యాఘ్రవ్యాళస్త్రీపురుషాదయః ॥ ౧౮॥

సర్వాత్మభావసామ్రాజ్యనిరన్తరితచేతసామ్ ।
పరిపక్వసమాధీనాం కిం కిం నామ న సిధ్యతి ॥ ౧౯॥

స్తోత్రమేతత్పఠేద్ధీమాన్సర్వాత్మత్వం చ భావయేత్ ।
అర్వాచీనే స్పృహాం ముక్త్వా ఫలే స్వర్గాదిసమ్భవే ॥ ౨౦॥

స్వర్గాదిరాజ్యం సామ్రాజ్యం మనుతే న హి పణ్డితః ।
తదేవ తస్య సామ్రాజ్యం యత్తు స్వారాజ్యమాత్మని ॥ ౨౧॥

సర్వాత్మభావనావన్తం సేవన్తే సర్వసిద్ధయః ।
తస్మాదాత్మని సామ్రాజ్యం కుర్యాన్నియతమానసః ॥ ౨౨॥

యస్య దేవే పరా భక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ ।
తస్యైతే కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశన్తే మహాత్మనః ॥ ౨౩॥

ప్రకాశాత్మికయా శక్త్యా ప్రకాశానాం ప్రభాకరః ।
ప్రకాశయతి యో విశ్వం ప్రకాశోఽయం ప్రకాశతామ్ ॥ ౨౪॥

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
ప్రబన్ధే మానసోల్లాసే దశమోల్లాససఙ్గ్రహః ॥ ౨౫॥

ఇతి శ్రీమచ్ఛఙ్కరభగవత్పాదాచార్యకృత
దక్షిణామూర్తిస్తోత్రభావార్థవార్తికం
సురేశ్వరాచార్యకృతం సమాప్తమ్ ॥

ఓం తత్ సత్ ॥

Encoded and proofread by Sunder Hattangadi sunderh@ hotmail.com

Please send corrections to sanskrit@ cheerful.com

Last updated త్oday

http://sanskritdocuments.org

Manasollasa Lyrics in Telugu PDF
% File name : manasollasa.itx
% Location : doc_shiva
% Author : Sureshvaracharya
% Language : Sanskrit
% Subject : hinduism/religion/philosophy
% Transliterated by : Sunder Hattangadi sunderh at hotmail.com
% Proofread by : Sunder Hattangadi sunderh at hotmail.com
% Translated by : -
% Description-comments : A commentary (vArtika) on Shankara@s Dakshinamurti Stotra
% Latest update : April 17, 2003
% Send corrections to : Sanskrit@cheerful.com
% Site access : http://sanskritdocuments.org
%